

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده هنر و معماری / گروه مرمت

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : مرمت و احیاء بناها و بافتهای تاریخی

عنوان:

طرح مرمت و ساماندهی خانه جلال آل احمد و محور خیابان اطراف

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر اسماعیل طلایی

استاد مشاور:

جناب آقای مهندس محمدحسن محب علی

پژوهشگر:

مانالیزا گودرزی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم

که در تمام مراحل زندگی مشوق من بوده اند

تشکر و قدردانی

از کلیه عزیزانی که در به ثمر رسیدن این گزارش ، مرا همیاری داده اند صمیمانه تشکر میکنم.

جناب آقای دکتر اسماعیل طلائی که به عنوان استاد راهنما ، از هیچ کوششی در راهنمایی بنده دریغ

نفرمودند و جناب آقای مهندس محبعلی ، که صبورانه در همه مراحل پاسخگوی مشکلات و

سوالات من بوده اند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مانالیزا گودرزی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۱۷۵۸۰۰ در رشته مرمت و احیاء بناها و بافتهای تاریخی که در تاریخ ۱۱/۱۵/۹۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: طرح مرمت و ساماندهی خانه جلال آل احمد و محور خیابان اطراف

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مانالیزا گودرزی

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ : ۱۳۹۰/۱۱/۱۵

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم مانالیزا گودرزی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۲۵ به حروف هفده و بیست و پنج و با درجه خیلی خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۶۰۱۱۸۸۹۲۰۱۹
عنوان پایان نامه: طرح مرمت و ساماندهی خانه جلال آل احمد و محور خیابان اطراف		
نام و نام خانوادگی دانشجو: مانالیزا گودرزی	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۰/۵/۲۸	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۰/۱۱/۱۵
شماره دانشجویی: ۸۸۰۶۵۱۷۵۸۰۰	رشته تحصیلی: مرمت و احیاء بناها و بافتهای تاریخی	
استاد / استادان راهنما: جناب آقای دکتر اسماعیل طلائی استاد / استادان مشاور: جناب آقای مهندس محمدحسن محب علی		
آدرس و شماره تلفن: بندرعباس، گلشهر شمالی، کوی دامایی، گوهران ۱۶، پلاک ۲۳ تلفن: ۰۹۳۹۰۹۵۶۳۷۹		
چکیده: خانه جلال آل احمد در شهر تهران در محله سنگلج که در خیابان خیام می باشد قرار گرفته است. این بنا متعلق به دوره قاجاریه می باشد و در سال ۱۳۰۱ تجدید بنا شده است. اثر به شکل حیاط مرکزی ساخته شده است و اطاق ها در اطراف حیاط ها، شکل گرفته اند. در این اثر تزئین خاصی به چشم نمی خورد و همانند شخصیت خود جلال، بسیار ساده و بی پیرایه بنا شده است و این موضوع شاید مربوط شود به اینکه جلال جزء یکی از خانواده های متوسط جامعه بوده است. در این تحقیق به بررسی جامع خانه جلال آل احمد در سه عنوان اصلی تاریخی، هنری و سازه ای پرداخته می شود و سپس به بحث آسیب شناسی می رسیم. پس از مراحل شناخت به طرح مرمت و ساماندهی می پردازیم. در این فصل سعی بر آن است که بنا بیشتر حفاظت شود و سادگی خود را مانند گذشته حفظ نماید. در قسمت ساماندهی نیز بیشتری توجه بر این بوده است که کاربری داده شده کاملاً منطبق بر ویژگی های هنری اثر و شخصیتی که در آن زندگی می کرده است، باشد. واژگان کلیدی: خانه جلال آل احمد، استان تهران، دوره قاجار، حفاظت، ساماندهی ارتقاء		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	مقدمه

فصل اول : کلیات طرح

۱-۱ بیان مسئله	۱
۲-۱ هدفهای تحقیق	۲
۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن	۳
۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق	۳
- سوالات تحقیق	
- فرضیه های تحقیق	
۵-۱ روش تحقیق	۴
۶-۱ قلمرو تحقیق	۵
۷-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق	۵

فصل دوم : مطالعات نظری (جغرافیایی ، تاریخی)

۱-۲ نگاهی اجمالی به جغرافیای استان تهران	۴
۱-۱-۲ موقعیت استان تهران	۴
۲-۱-۲ عوامل موثر جغرافیایی در شکل گیری آب و هوای استان	۶

- ۳-۱-۲ اقلیم تهران ۶
- ۴-۱-۲ ناهمواری های استان ۹
- ۵-۱-۲ حوزه آبریز و نظام آبی تهران ۱۰
- ۶-۱-۲ جمعیت تهران ۱۰
- ۲-۲ ویژگیهای زلزله خیزی استان ۱۱
- ۱-۲-۲ زمین لرزه در تهران ۱۱
- ۲-۲-۲ زلزله خیزی تهران و گسل های آن ۱۴
- ۳-۲-۲ گسل اصلی تهران ۱۵
- ۴-۲-۲ آسیب های وارده بر شهر تهران ۱۵
- ۵-۲-۲ سطح آب های زیرزمینی و مشکل زلزله در تهران ۱۶
- ۳-۲ مطالعات تاریخی شهر تهران ۲۰
- ۱-۳-۲ وجه تسمیه تهران ۲۰
- ۲-۳-۲ تهران قدیم در نوشته گذشتگان ۲۱
- ۳-۳-۲ تهران در دوره صفویه ۲۲
- ۴-۳-۲ تهران در دوره تسلط افغان ها ۲۳
- ۵-۳-۲ تهران دوره افشاریه ۲۴
- ۶-۳-۲ تهران دوره زندیه ۲۵
- ۷-۳-۲ تهران در زمان قاجار ۲۵
- ۸-۳-۲ ویژگی کالبدی تهران در دوره قاجار ۳۰

- ۳۰..... ۹-۳-۲ بافت شهری
- ۳۰..... ۱۰-۳-۲ معماری ایران در دوره قاجاریه و معاصر
- ۳۶..... ۴-۲ مطالعات تاریخی خانه جلال آل احمد
- ۳۶..... ۱-۴-۲ شکل گیری تاریخی و قدمت بنا
- ۳۶..... ۲-۴-۲ بنیان و سازندگان بنا
- ۳۷..... ۳-۴-۲ معرفی شخصیت ادبی جلال آل احمد
- ۳۹..... ۴-۴-۲ ویژگی ها و اتفاقات تاریخی بنا
- ۳۹..... ۵-۴-۲ تحولات کالبدی و الحاقات اثر

فصل سوم: ویژگیهای هنری و معماری خانه تاریخی جلال آل احمد

- ۴۰..... ۱-۳ بررسی بافت پیرامون اثر
- ۴۱..... ۱-۱-۳ نحوه استقرار خانه جلال آل احمد در محور تاریخی شهر
- ۴۲..... ۲-۱-۳ عکس هوایی قدیمی اثر و موقعیت اثر در آن
- ۴۳..... ۳-۱-۳ فضاهای پر و خالی پیرامون اثر
- ۴۴..... ۴-۱-۳ راه های دسترسی به بنا
- ۴۵..... ۲-۳ نقشه ها (پلان ها، نماها، مقاطع)
- ۵۵..... ۳-۳ توصیف بنا و معرفی فضاها
- ۵۷..... ۱-۳-۳ ورودی
- ۵۸..... ۲-۳-۳ هشتی

- ۵۹..... ۳-۳-۳ حیاط
- ۶۰..... ۴-۳-۳ اتاق ها
- ۶۳..... ۵-۳-۳ فضاهای خدماتی
- ۶۴..... ۴-۳-۳ ارتباط و حرکت (سیرکولاسیون) در بنا
- ۶۴..... ۱-۴-۳ سیرکولاسیون در طبقه اول
- ۶۵..... ۲-۴-۳ سیرکولاسیون در طبقه همکف و زیرزمین
- ۶۶..... ۵-۳-۳ بررسی نور در فضاها
- ۶۶..... ۱-۵-۳ روشنایی در طبقه اول
- ۶۷..... ۲-۵-۳ روشنایی در طبقه همکف و زیرزمین
- ۶۸..... ۶-۳-۳ تحلیل هندسه بنا
- ۶۹..... ۷-۳-۳ محورهای تقارن
- ۷۰..... ۸-۳-۳ تزئینات
- ۷۱..... ۹-۳-۳ سبک اثر هنری
- ۷۲..... ۱۰-۳-۳ ویژگیهای ساختاری
- ۷۲..... ۱-۱۰-۳ بستر و پی
- ۷۳..... ۲-۱۰-۳ بررسی اجزاء باربر (جرزها)
- ۷۵..... ۳-۱۰-۳ جزرهای آجری و خشتی
- ۷۷..... ۴-۱۰-۳ نمایش اعضای سازه ای بنا

۱۱-۳	بررسی نوع پوشش و تکنیک ساخت آنها در اثر	۷۹
۱-۱۱-۳	پوشش ها در طبقه اول	۷۹
۲-۱۱-۳	پوشش ها در طبقه همکف	۸۳
۳-۱۱-۳	پوشش ها در طبقه زیرزمین	۸۴
۱۲-۳	کاربرد سنگ و آجر	۸۸
۱۳-۳	کاربرد چوب	۸۹
۱۴-۳	تکنیک تاسیساتی اثر	۹۰
۱-۱۴-۳	ناودان	۹۰
۱-۱-۱۴-۳	اجزا ناودان	۹۰
۲-۱-۱۴-۳	انواع ناودان ها	۹۰
۳-۳-۱۴-۳	بررسی ناودان شیاری	۹۰
۴-۳-۱۴-۳	بررسی ناودان شره ای	۹۲
۴-۱۴-۳	تاسیسات شهری در اثر	۹۳
۵-۱۵-۳	سیستم گرمایشی و سرمایشی بنا	۹۴
۱۶-۳	مطالعات تطبیقی	۹۵

فصل چهارم : آسیب شناسی

۱-۴	مقدمه ای بر آسیب شناسی	۱۰۷
۱-۱-۴	عوامل مخل داخلی	۱۰۸
۲-۱-۴	عوامل مخل خارجی	۱۰۹
۲-۴	بررسی آسیب های وارده بر خانه جلال آل احمد	۱۱۲
۳-۴	آسیب نگاری خانه جلال آل احمد	۱۲۶

۱۲۸..... ۱-۳-۴ آسیب نگاری در طبقه اول

۱۲۹..... ۲-۳-۴ آسیب نگاری در طبقه همکف

۱۳۰..... ۳-۳-۴ آسیب نگاری در زیرزمین

۱۳۱..... ۴-۴ جمع بندی و نتیجه گیری

فصل پنجم : طرح مرمت

۱۳۲..... ۱-۵ انواع درمان ها

۱۳۳..... ۱-۱-۵ حفاظت

۱۳۴..... ۲-۱-۵ استحکام بخشی

۱۳۵..... ۳-۱-۵ مرمت

۱۳۶..... ۴-۱-۵ بازسازی

۱۳۷..... ۵-۱-۵ احیاء

۱۳۸..... ۲-۵ هدف کلی از مرمت خانه جلال آل احمد

۱۳۹..... ۳-۵ ارائه طرح مرمت در قالب نقشه های پلان و ...

۱۴۱..... ۱-۳-۵ برداشتن تیغه ها و فضاهای الحاقی

۱۴۳..... ۲-۳-۵ طرح مرمت پشت بام

۱۴۵..... ۳-۳-۵ حفاظت در برابر رطوبت صعودی (طرح اجرای ناکش در حیاط ها)

۱۴۷..... ۴-۳-۵ طرح کفسازی اتاق ها و سرویس های بهداشتی

۱۴۹..... ۵-۳-۵ طرح کفسازی محوطه

۱۵۴..... ۵-۳-۶ طرح آبرو و ناودان

۱۵۵..... ۵-۳-۷ تمیز کردن و مرمت درب های چوبی

۱۵۶..... ۵-۳-۸ طرح مرمت نمای ورودی اثر

فصل ششم : طرح ساماندهی

۱۵۷..... ۶-۱ طرح ساماندهی گذر مجاور خانه جلال آل احمد

۱۵۷..... ۶-۱-۱ دیدگاه

۱۵۷..... ۶-۱-۲ تعاریف

۱۵۹..... ۶-۱-۳ روشهای مداخله در بافتهای تاریخی

۱۵۹..... ۶-۱-۳-۱ روش حفاظتی - بهداشتی

۱۵۹..... ۶-۱-۳-۲ روش حفاظتی - تزئینی

۱۶۰..... ۶-۱-۳-۳ روش بازسازی شهری

۱۶۱..... ۶-۱-۳-۴ روش مداخله موضعی - موضوعی

۱۶۲..... ۶-۱-۳-۵ روش جامع مرمت شهری

۱۶۲..... ۶-۱-۴ انواع مداخله

۱۶۴..... ۶-۱-۵ تدوین ضوابط و قوانین اجرایی برای ساماندهی گذر خانه جلال آل احمد

۱۶۶..... ۶-۱-۵-۱ ضوابط اجرایی بناهای نوساز

۱۶۷..... ۶-۱-۶ طرح ساماندهی گذر

۱۶۹..... ۶-۲ طرح ساماندهی خانه جلال آل احمد

۱۶۹..... ۱-۲-۶ پیش‌گفتار

۱۷۳..... ۲-۲-۶ مبانی نظری در باب ساماندهی (احیاء) خانه جلال آل احمد

۱۸۱..... ۳-۲-۶ نقشه‌های طرح ساماندهی اثر

۱۹۱..... ۳-۶ نتیجه‌گیری

۱-۱ بیان مسئله

در این فصل برای ورود به گزارش مورد نظر می باشد. به این ترتیب با شرح ویژگی های سرزمینی و تاریخی - اجتماعی تهران در دوره ای که اثر در آن ساخته شده است، زمینه ای برای شرح و بسط بیشتر موضوع در فصل های آتی، آماده می شود. با تشریح ویژگی های جغرافیایی و تاریخی در خصوص هر یک از قسمت های فوق زمینه نزدیک شدن به موضوع فراهم می شود. با شناخت تاریخی و جغرافیایی شهر تهران و موقعیت کلیدی خانه های تاریخی این شهر در حال حاضر، ضرورت حفاظت و باززنده سازی بناها برای حفاظت فرهنگ گذشته و میراث فرهنگی شهر تهران و ایجاد ارتباطی مناسب را الزامی می نماید.

در این رساله آنچه که به عنوان مسائل و عناصر کلی تاثیر گذار در روند تصمیم گیری و طراحی برای مجموعه و علی الخصوص تعاملات بین اثر و زمینه ی قرارگیری آن و ارتباط پیدا و پنهان آن دو و نیز بسترهای قرارگیری اثر به لحاظ فرهنگی مورد بررسی قرار می گیرد.

منابع اصلی مورد مطالعه در این رساله طرح جامع تهران، تهران قدیم (حسن بیگی) استخوان بندی شهر تهران (جواد سلیم) و منابع تاریخی و ... در دوره های مختلف شکل گیری بنا و بافت آن خواهد بود.

۲-۱ هدفهای تحقیق

معرفی شهر تهران ، معرفی و شناساندن خانه جلال آل احمد که خود شامل چند بخش می باشد
:الف) معرفی تاریخی ب) معرفی هنری ج) معرفی فنی و کالبدی د) معرفی تکنیک و فن ساخت ،
شناخت آسیب های وارده بر بنا و عوامل آن ، ارائه طرح مرمت و باززنده سازی متناسب با قابلیت و
منزلت بنا

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

از آنجا که اثر مورد نظر محل سکونت و زندگی یکی از شخصیت های شاخص ادبی کشور می باشد
، اهمیت شناخت و نگهداری بنا چند برابر می شود در ضمن اینکه بنای مورد نظر ارزش تاریخی نیز
دارد و شاخص های معماری سنتی ایران را نیز دارا می باشد.

۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق

می توان گفت که معماری سنتی هنری است که نمی توان به طور کلی از آن صرف نظر کرده ما ریشه
در گذشته و سنت داریم این نکته غیر قابل انکار است، اگر از نظر معماری نگاه کنیم فرم های سنتی
در معماری ایران فرمهایی هستند که با روح و روان انسان سر و کار دارند و با طبیعت سازگارتر بوده
اند. برای طراحی خانه آفرینش هنر در نظر گرفته شده است. می توان عوامل گوناگونی را دخالت داد
عواملی چون برنامه فیزیکی، وضعیت سایت، کاربری ساختمان، اقلیم، وضعیت اجتماعی-تاریخی-
سیاسی و بسیاری عوامل دیگر. همچنین سرزمین ایران به دلیل پیشینه تاریخی کهن و گستردگی

سرزمین در جای جای خود طی قرون و اعصار بناهای باشکوه و متعدد، تنوعی به لحاظ فرم معماری و سامانی سازه ای به خود دیده است.

از زاویه دیگر خانه کوچکترین عنصر و بنیان اصلی تشکیل دهنده یک شهر از ابتدای آغاز یکجا نشینی بوده است و پر واضح است که خانه عامل اصلی هویت و میراث فرهنگی یک بافت تاریخی می باشد و به خطر افتادن زندگی این عنصر در بافت باعث به خطر افتادن زندگی فرهنگی و تاریخی بافت و نهایتاً شهر و از میان رفتن هویت آن می شود. شهرها با توجه به اقلیم و منطقه ای که در آن واقع شده اند دارای معماری خاص خود هستند و به طبع خانه های ساخته شده در هر دوره علی رغم توجه به اقلیم و شرایط طبیعی نشانه های متعلق به آن دوره را نیز دارند که باعث شناسایی آنها از اصناف هم شکل خود می شود. به عبارت دیگر در هر دوره تاریخی سبک و سیاق همان دوره در ساخت و ساز خانه و شهر بکار گرفته شده است. خانه جلال آل احمد که متعلق به دوره قاجاریه و در بستری با قدمت و فرهنگ خاص واقع شده دچار صدمات زیادی در طی سال ها شده برای درک و شناخت آن دوره و شرایط خاص فرهنگی، اجتماعی آن لازم است به مطالعه و شناختش پردازیم.

۵-۱ روش تحقیق

در این تحقیق انواع رویکردها مورد استفاده قرار می گیرد. شناخت با شهر تهران و بافت پیرامونی اثر آغاز شده و در نهایت به خود اثر می پردازد و در واقع از کل به جز می باشد.

۶-۱ قلمرو تحقیق

تحقیق در محیط کتابخانه ، فضای مجازی اینترنت و همین طور تحقیقات میدانی می باشد.

۷-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق

از مشکلات این تحقیق نبودن اطلاعات پایه ای مانند مصالح تشکیل دهنده پی و سونداژ در مناطق ضروری می باشد.

۱-۲ نگاهی اجمالی به جغرافیای استان تهران

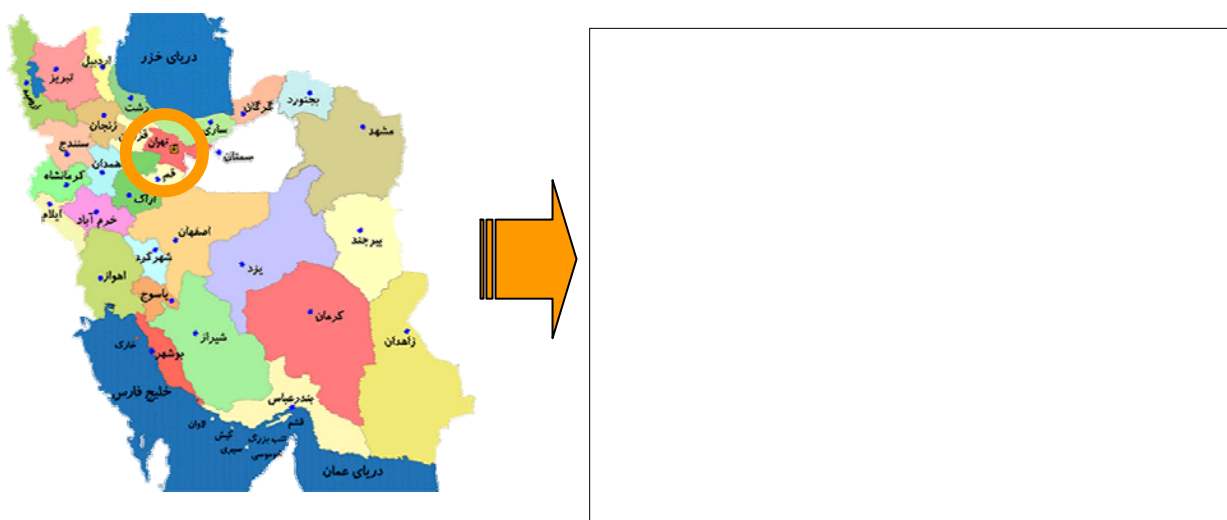
۱-۱-۲ موقعیت تهران :

تهران در کوهپایه جنوب کوههای البرز مرکزی قرار گرفته و شمالی ترین فرو نشست ایران مرکزی به حساب می آید. تهران در موقعیت جغرافیایی ۳۳-۵۱ الی ۰۴-۵۱ طول شرقی و ۵۰-۳۵ الی ۳۵ عرض شمالی واقع گردیده است. دشت تهران دشتی است با شیب تند از شمال به جنوب که بوسیله بلندیها و فرونشسته شرقی غربی به بخشهای گوناگونی از شمال به جنوب می توان تقسیم کرد.

پستی و بلندی پهنه شهرداری تفاوت ارتفاعی حدود ۴۸۷۸ متر از بلندی قله دماوند با ارتفاع ۵۶۷۸ متر تا نقاط پست دشت کویر با ارتفاع کمتر از ۸۰۰ متر از سطح دریا می باشد.

میزان ارتفاع در شمال شهر ۱۷۰۰ متر از سطح دریا و در جنوب شهر ۹۰۰ متر می باشد. فاصله کویر تا دامنه کوههای البرز حدود ۷۰ کیلومتر است که در آن بیش از ۵۴۰ متر تفاوت ارتفاع وجود دارد. فواصل نقاط مختلف شهر از ارتفاعات به ترتیب عبارتند از شمیران ۱۰ کیلومتر، تهران ۲۰ کیلومتر، ری ۳۰ کیلومتر، فشاپویه ۴۰ کیلومتر، ورامین ۶۰ کیلومتر، کویر ۷۰ کیلومتر می باشد. بطور کلی شهر تهران در میان دشتی محصور میان کوههای سلسله جبال البرز و آنتی البرز قرار گرفته و عملاً از نظر توسعه شکل و موقعیت تابع این استقرار است سرتاسر شمال تهران از نظر توسعه به کوههای شمال و از سمت شرق و جنوب شرقی نیز به ادامه این سلسله آنتی البرز دارد. جنوب و شرق تهران به کویر و غرب آن به دشت قزوین باز می شود.

دشت تهران دارای آب و هوای گرم و خشک است و فقط نواحی شمالی آن که در دامنه کوهستان البرز واقع است اندکی معتدل و مرطوب می باشد. در تابستان گرم و خشک و در زمستان معتدل و گاه سرد است .

شکل ۱-۱-۲: موقعیت کشوری استان تهران و شهر تهران

ماخذ : www.google.com